

Становище

от проф. д-р Мариана Петрова

ВТУ „Св.Св.Кирил и Методий“

за дисертационния труд **„Иновативни образователни проекти в контекста на европейското интеграционно взаимодействие“**

представен от Даниела Миланова за присъждане на образователно-научната степен „доктор по Социология“

Научен ръководител: проф.дсн Валентина Миленкова

I. Общо представяне на дисертационния труд

Европейската интеграция на българското общество е от голямо значение за националното самочувствие и европейската идентичност. Изграждането на демократично общество означава общество с активно гражданско участие и ангажираност на индивидите, предполага съвместяване на различни ценности и гледни точки. Училището е институцията, която носи отговорност за формиране на базови компетентности и качества, необходими за социално включване, както и за толерантно приемане на различни култури и ценности в условия на социална динамика. В този контекст е и *актуалността* на настоящия дисертационен труд, фокусиран върху образователните иновационни проекти, които могат да насърчат европейското интеграционно взаимодействие.

Дисертацията е разработена в общо 243 страници: 221 страници основен текст, 10 графики, 3 таблици, 9 фигури, списък с библиографски източници и две приложения. Литературата включва 178 източника, от които 47 са на български език, 126 – на английски и 5 на руски език.

Обект на дисертационния труд са конкретните образователни проекти и програми на национално и европейско ниво, тяхната ефективност, предизвикателствата пред успешното им осъществяване, както и възможните начини за подобряването и адаптацията им към актуалните нужди на българските ученици.

Целта на дисертацията е да направи задълбочен теоретичен обзор на литературата, отнасяща се до социалната интеграция и нейните аспекти, връзката ѝ с европейските ценности и общество, както и да представи различни иновативни практики в европейски и национален мащаб за насърчаване процеса на социална интеграция чрез възпитаването

на ключовите личностни качества и компетенции за участие в този процес. На основата на теоретичен анализ да се проведе емпирично изследване на ефективността на иновативните практики в образователната система в България, насърчаващи социалното включване на учениците.

В съответствие с целта на дисертационния труд са формулирани и поредица от **задачи**. **Тезата** на дисертационния труд е, че в съвременните условия на европейска интеграция образователните проекти имат голямо значение за личностното развитие на учениците, допринасяйки за повишаване на знанията и компетентностите им, за обогатяване на техния опит, за разширяване на социалните им умения.

В дисертационния труд са използвани няколко **различни подхода**.

Социологическият подход, допринася за анализ на основните характеристики в поведението и вижданията на главните актьори, свързани с процесите на социална интеграция и в разглеждане на нейните съвременни измерения и проявления. Чрез социологическия подход се систематизират знанията за проектната структура и нейното значение за интеграцията.

В анализа на темата са използвани също: - индуктивен подход: при неговото прилагане разсъжденията и анализът се движат от частното към общото; - както и дедуктивен подход, при който от обобщенията се извеждат конкретни и единични случаи в социалната реалност.

В дисертационния труд е използван и историческият подход. Чрез него се верифицират различни страни в развитието на образователните институции, прилаганите проекти и среда.

В настоящия дисертационен труд са използвани няколко **метода**:

1. Кабинетно изследване - то има за цел да анализира вторични данни - публикации, доклади, статистически данни, документи от институционален характер, имащи отношение към темата на дисертационния труд.
2. Анализ на политически документи – закони и стратегии, които са свързани с темата за проектната дейност и интеграцията.
3. Групова анкета с ученици и интервю с учители, за набиране на първични данни от респондентите.

Посочени са и ограниченията на дисертационния труд, който е фокусиран върху структурите и реалностите на училищното образование и неговите специфики и вид. От тази гледна точка се налага изводът, че институционалните модификации, свързани с

определен тип училищна структура са важни, защото носят допълнителна информация за учебния процес, нивото на обучение и състоянието на образователната система.

Ръководейки се от посочените цели и задачи, и теза, дисертационният труд има **структура** от четири глави, библиография и приложения, в които се съдържат разработените изследователски инструменти.

Първата глава от дисертацията подробно изследва научната литература за социалната интеграция, връзката ѝ с устойчивото развитие на обществата и мястото на този процес в европейския контекст. Разгледани са процесите социализация, социална адаптация и взаимодействие и са обсъдени конкретните компетентности, които са необходими за успешното протичане на социалната интеграция. Направен е обзор на факторите за управление на индивидуалния и групов субект като преход към темата за интеграционните процеси в образователната система. Социалната интеграция е представена в контекста на възможностите за устойчиво развитие, в съответствие с общоевропейските цели и ценности. Представена е концепцията за приобщаващото образование, разгледани са теориите на различни базисни за социологическия анализ автори и тяхното виждане за същността на образованието и социалното взаимодействие.

Глава втора прецизира теоретичното обсъждане като се фокусира върху практиките за социално включване в контекста на образователната система в България. Дефинира се понятието за иновация и връзката му със социалната кохезия. Показани са конкретни примери от национални и европейски проекти като са представени и предизвикателствата пред успешното социално включване с акцент върху най-маргинализираната група сред българските ученици, а именно – ромското малцинство. Докторантката прави обзор на съществуващите практики в образователната система, които насърчават социалното включване и интеграция посредством групови дейности и развитие на ключови компетентности.

Третата глава е посветена на поетапно и базирано върху научни похвати в социалните науки построяване на изследователска методология, която да кореспондира на формулираните цели, задачи и въпроси в изследването. Подробно са представени изследователският подход, изборът на тип инструменти и тяхното конструиране. Разгледани са различните групи въпроси във въпросниците и начина на тяхното задаване, обосновано е значението им при постигане целите на дисертационния труд.

Проведено е емпирично проучване с 53 ученици от гимназиален обучителен етап, изследвани с метода „анкета“ и 6 учители, изследвани с метода „интервю“. Проучването

не е представително и получените резултати и направените обобщения се отнасят до изследваните лица.

Четвърта глава представя получените в проучването данни, техният анализ и интерпретация. Направените обобщения на резултатите, получени от анкетирането на ученици и интервюирането на учители, могат да се разглеждат като онагледяване на теоретичната част на дисертацията и нейната верификация чрез мненията на респондентите. В анализа на получените резултати се акцентира на ефективността на практиките за социално включване, упражнявани в българските училища; на техния успех за повишаване на професионалния, личностен и граждански капацитет на учениците, както и на полезните практики в образователната система, които да допринесат за по-ефективната социална интеграция на учениците в различен културен контекст.

Практическата значимост на настоящия дисертационен труд и по-конкретно – на резултатите, получени посредством социологическото проучване е свързана с необходимостта от увеличаване и разпространение на иновативните образователни практики за насърчаване на социалното включване, възпитанието на гражданско общество, способно да допринесе за устойчивото развитие.

II. Оценка на дисертационния труд

Сериозно достойнство на дисертацията е систематизацията на различни концепции, както и обосноваването на вижданията и представените тези. Изложението е организирано добре, характеризира се с точен език и ясни формулировки, както и с доразвиване на концептуални подходи.

Смятам, че реализираната от дисертантката емпирична работа и методическа прецизност е добра база за направените разсъждения и обобщения.

Приемам направената **самооценка на научните и научно-приложните** приноси в дисертационния труд.

Посочени са 3 публикации, които отговарят на изискванията.

Авторефератът съответства на дисертацията и я представя изцяло.

Дисертационният труд е преминал през програмата за антиплагиатство „Турнитин“ и представлява изцяло авторски труд и резултати.

Препоръчвам на дисертантката да публикува дисертацията като монография, пред вид актуалността на темата и проблемите, които са намерили място в анализа.

III. Заключение

Смятам, че дисертационният труд **«Иновативни образователни проекти в контекста на европейското интеграционно взаимодействие»**, представен от редовен докторант Даниела Миланова е на много добро ниво, от гледна точка на теоретичната и изследователска работа. Дисертационният труд има постижения в научно-изследователски и приложен план.

На това основание убедено препоръчвам да се присъди образователно-научната степен «доктор по социология» на Даниела Миланова.

3.02. 2024г.

Проф.д-р Мариана Петрова

Opinion

by Prof. Dr. Mariana Petrova

University "St. St. Cyril and Methodius"

for the Ph.D thesis "Innovative educational projects in the context of European integration interaction"

presented by Daniela Milanova for awarding the educational-scientific degree "Doctor of Sociology"

Research supervisor: Prof. Dr. Valentina Milenkova

I. General presentation of the dissertation

The European integration of Bulgarian society is of great importance for national self-esteem and European identity. The building of a democratic society means a society with active civic participation and commitment of individuals, implies reconciliation of different values and points of view. The school is the institution that is responsible for the formation of basic competences and qualities necessary for social inclusion, as well as for the tolerant acceptance of different cultures and values in conditions of social dynamics. In this context is also the relevance of the current dissertation focused on educational innovation projects that can promote European integration interaction.

The dissertation is developed in a total of 243 pages: 221 pages of main text, 10 graphs, 3 tables, 9 figures, a list of bibliographic sources and two appendices. The literature includes 178 sources, of which 47 are in Bulgarian, 126 in English and 5 in Russian.

The objectives of the dissertation are the specific educational projects and programs at the national and European level, their effectiveness, the challenges to their successful implementation, as well as the possible ways to improve and adapt them to the current needs of Bulgarian students..

The **aim** of the dissertation is to make an in-depth theoretical review of the literature related to social integration and its aspects, its relationship with European values and society, as well as to present various innovative practices on a European and national scale to promote the process of social integration through the education of the key personal qualities and competencies for participation in this process. On the basis of a theoretical analysis, to conduct an empirical study of the effectiveness of innovative practices in the educational system in Bulgaria, promoting the social inclusion of students.

In accordance with the aim of the dissertation, a series of tasks have been formulated.

The thesis of the dissertation is that in the modern conditions of European integration, educational projects are of great importance for the personal development of students, contributing to increasing their knowledge and competences, to enriching their experience, to expanding their social skills.

Several different **approaches** were used in the dissertation.

The sociological approach contributes to the analysis of the main characteristics in the behavior and views of the main actors related to the processes of social integration and in considering its contemporary dimensions and manifestations. Through the sociological approach, knowledge about the project structure and its importance for integration is systematized.

In the analysis of the topic, the following are also used: - inductive approach: in its application, reasoning and analysis move from the particular to the general; - as well as a deductive approach, in which specific and individual cases in social reality are deduced from the generalizations.

The historical approach was also used in the dissertation work. It verifies various aspects of the development of educational institutions, implemented projects and environment.

Several **methods** have been used in this dissertation:

1. Desk research - it aims to analyze secondary data - publications, reports, statistical data, documents of an institutional nature, related to the topic of the dissertation work.
2. Analysis of political documents - laws and strategies that are related to the topic of project activity and integration.
3. Survey with students and interview with teachers, to collect primary data from the respondents.

The limitations of the dissertation, which is focused on the structures and realities of school education and its specifics and type, are also indicated. From this point of view, it is necessary to conclude that the institutional modifications related to a certain type of school structure are important because they bring additional information about the learning process, the level of learning and the state of the educational system.

Guided by the stated goals and objectives and the thesis, the dissertation has a structure of four chapters, a bibliography and appendices, which contain the research tools developed.

The first chapter of the dissertation examines in detail the scientific literature on social integration, its relationship with the sustainable development of societies and the place of this process in the European context. The processes of socialization, social adaptation and interaction are examined and the specific competences that are necessary for the successful course of social integration are discussed. An overview of the management factors of the

individual and group subject was made as a transition to the topic of integration processes in the educational system. Social integration is presented in the context of opportunities for sustainable development, in line with pan-European goals and values. The concept of inclusive education is presented, the theories of various basic sociological analysis authors and their views on the essence of education and social interaction are examined.

Chapter two refines the theoretical discussion by focusing on social inclusion practices in the context of the educational system in Bulgaria. The concept of innovation and its relationship with social cohesion is defined. Specific examples from national and European projects are shown, as well as the challenges to successful social inclusion with an emphasis on the most marginalized group among Bulgarian students, namely the Roma minority. The PhD student reviews existing practices in the education system that promote social inclusion and integration through group activities and the development of key competencies.

The third chapter is dedicated to a step-by-step and based on scientific concepts in the social sciences, the construction of a research methodology that corresponds to the formulated goals, tasks and questions in the research. The research approach, the choice of type of instruments and their construction are presented in detail. The different groups of questions in the questionnaires and the way they are asked are examined, their importance in achieving the goals of the dissertation is substantiated.

An empirical study was conducted with 53 high school students, surveyed by the "survey" method and 6 teachers, surveyed by the "interview" method. The study is not representative and the results obtained and the generalizations made refer to the individuals studied.

The fourth chapter presents the data obtained in the study, their analysis and interpretation. The summaries of the results obtained from the survey of students and the interviewing of teachers can be considered as an illustration of the theoretical part of the thesis and its verification through the opinions of the respondents. The analysis of the obtained results emphasizes the effectiveness of social inclusion practices carried out in Bulgarian schools; of their success in increasing the professional, personal and civic capacity of students, as well as useful practices in the educational system to contribute to the more effective social integration of students in a different cultural context.

The practical significance of the dissertation and more specifically - of the results obtained through the sociological survey is related to the need to increase and spread innovative educational practices to promote social inclusion, the education of a civil society capable of contributing to sustainable development.

II. Evaluation of the dissertation work

A serious contribution of the dissertation is the systematization of various concepts, as well as the substantiation of the views and theses introduced. The presentation is well organized, characterized by precise language and clear wording, as well as further development of conceptual approaches.

I believe that the empirical work and methodological precision realized by the dissertation is a good basis for the reasoning and generalizations made.

I accept the self-assessment of the scientific and scientific-applied contributions in the dissertation work.

There are 3 publications listed that meet the requirements.

The summary corresponds to the dissertation and presents it in full.

The dissertation has passed the Turnitin anti-plagiarism program and is entirely the author's work and results.

I recommend the dissertation student to publish the dissertation as a monograph, given the topicality of the topic and the problems that have found a place in the analysis.

III. Conclusion

I think that the dissertation "Innovative educational projects in the context of European integration interaction", presented by doctoral student Daniela Milanova, is at a very good level, from the point of view of theoretical and research work. The contributions of the Ph.D. thesis are in research and applied plan.

On this basis, I strongly recommend awarding the educational-scientific degree "Doctor of Sociology" to Daniela Milanova.

3.02. 2024

Prof. Ph.D. Mariana Petrova